

Combatre el fatalisme dominant en educació

Entrevista amb **MANEL GARCÍA SÁNCHEZ**

realitzada per **MIGUEL GARCÍA**

Manel García Sánchez és llicenciat en filosofia i ha estat catedràtic de filosofia d'ensenyament secundari (2008-2021). És doctor en Història i docent a la UB d'Història Antiga. És autor de Finlàndia. Una apologia de l'educació (pública) del nostre país, que acaba de sortir a la llum, publicat en l'editorial Arpa.

Finlàndia
Una apologia
de l'educació
pública del
nostre país
Manel García

arpa

MIGUEL GARCÍA: Què és el que t'ha portat a escriure aquest llibre Finlàndia. Una apologia de l'educació (pública) del nostre país? Respon a certa urgència de la realitat educativa que estem vivint a l'actualitat o és un projecte de llarg recorregut?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: El que m'ha portat a escriure aquest llibre és combatre al fatalisme dominant en educació sobre els naufragis continuats de les nostres reformes educatives, sobre el poc que sap l'alumnat i sobre les suposades pèssimes condicions de treball del professorat, contra la nostàlgia d'un temps passat on l'educació no és cert que fos d'excel·lència, sinó que simplement era elitista, classista i d'una més que qüestionable qualitat, poc afavoridora d'un aprenentatge significatiu.

Tot llibre, tota reflexió, més que a una urgència, respon a una realitat que ens interpel·la. Trenta anys de professor de secundària i quinze d'universitat m'han interpel·lat una i una altra vegada sobre si realment l'educació era víctima del desconcert, si educar havia de ser o no un parc d'atraccions, i, la veritat, no he tingut mai aquesta sensació. Tot és millorable, només faltaria, però em sembla una falsedat els mantres que es repeteixen una i una altra vegada sobre que l'alumnat cada cop està menys motivat i preparat, que si l'alumnat cada cop arriba menys format a la universitat, que si l'alumnat és maleducat o simplement brètol. No ho crec, sincerament, i crec que aquests discursos només responen a veus sense vocació per a ensenyar i que no entenen l'educació com un aprenentatge significatiu i un servei públic i de qualitat. El que falla no és la qualitat del sistema educatiu, el que falla és la qualitat d'una part –petita– del professorat que fa molt de mal amb les seves proclames tòxiques sobre les seves pròpies mancances i carències com a persones i a com a docents.

Per suposat que Finlàndia és un compromís de llarg recorregut, perquè educar i ser educats és un viatge, una aventura, de llarg recorregut, una educació permanent per a la vida.

MIGUEL GARCÍA: Al títol del llibre trobem la paraula Finlàndia, al que s'associa un model ideal d'educació, brúixola que ens hauria d'orientar. Què ens pots dir de l'educació a Finlàndia?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Doncs que crec que aquesta pregunta l'haurien de contestar els finlandesos, no nosaltres. Un sistema educatiu té inevitablement una idiosincràsia pròpia, cultural, i em sembla que nosaltres, a les temprades latituds mediterrànies, tenim un tarannà molt diferent, ni millor ni pitjor, diferent, que els dels països escandinaus i és des d'aquesta diferència i singularitat que hem de dissenyar el nostre sistema educatiu, més eficient i de qualitat, manllevant el que funciona i es pot adaptar a la nostra realitat, sense enlluernar-nos amb ideals que ens facin no tocar de peus a terra.

MIGUEL GARCÍA: Al teu article publicat el 12 de novembre a El País, titulat "La filosofía y la mala educación", dius que busquem a la gèlida Finlàndia "un modelo que casa mal con el templado clima mediterráneo". Voldria fer menció a la relació entre educació i clima. Em recorda a Camus i la seva idea d'injustícia del clima. Potser el clima és un factor rellevant per l'èxit educatiu? Què ens diries al respecte?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: No crec en cap determinisme geogràfic, ni que el càlid clima mediterrani impedeixi impartir docència a aules-sauna als mesos estivals. Potser ho dificulta, però l'ésser humà sempre sap vèncer l'adversitat i els obstacles. Potser existeixen determinismes culturals, per tant, falsos determinismes, perquè es poden canviar encara que no sigui fàcil; i al catòlic sud tenim una propensió malaltissa a la queixa permanent, al fatalisme, al pessimisme de la raó davant potser de l'optimisme protestant més propi i amant del treball, diria Weber, de l'ètica protestant.

MIGUEL GARCÍA: Fa uns anys, els mitjans de comunicació van publicar que centres de pobles de Soria van puntuar més alt que Finlàndia en l'informe PISA ([Notícia](#)). Per què no busquem en aquests exemples més propers les claus d'una educació pública desitjable?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Doncs perquè Sòria és l'Espanya buida i ningú va a buscar, i menys des de Catalunya, models que no siguin nòrdics, suïssos, germànics o anglosaxons. És trist, però el sud no inspira confiança, no és model, per molt que el nostre sistema educatiu o, per posar un exemple, el d'Itàlia no estiguin gens malament. El que marca una puntuació en un índex revela tan sols que la feina s'està fent ben feta i que les condicions d'aula i entorn afavoreixen l'aprenentatge. Com dic en el llibre, és una qüestió, més enllà de la idoneïtat del professorat, de recursos més que de discursos.

MIGUEL GARCÍA: En aquest sentit, quin hauria de ser el vincle entre l'educació pública i la concertada?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: L'educació concertada serà essent necessària mentre no hi hagi educació pública per a tothom. I ara per ara, això no passa a Catalunya on l'escola

concertada cobreix la manca estructural de places escolars públiques. Hi ha municipis on les famílies no tenen més remei que anar a la concertada perquè no hi ha prou oferta de places públiques. Una altra cosa molt diferent és que l'escola concertada cobri per serveis que ja estan coberts per les administracions públiques, via fundacions o d'altres subterfugis que freguen la il·legalitat. Si es parla tant de Finlàndia, per què no apostem a Catalunya perquè l'educació pública sigui indiscutiblement la majoritària. Doncs la raó és òbvia, a Catalunya l'escola concertada representa un percentatge molt alt de l'oferta escolar, quasi sempre l'escola concertada vinculada a les escoles cristianes. Pot existir un sistema d'oferta privada si està garantida l'oferta pública per a tota la ciutadania, però privada no concertada. El model concertat, a més a més, converteix en ghettos les escoles o instituts públics d'alta complexitat. Però, per altra banda, mentre les administracions no garanteixen una plaça pública a les famílies, aquestes han de tenir garantida l'educació dels seus fill i filles amb el concert educatiu, això sí, com deia, fiscalitzat per l'administració pública per evitar escoles d'elits finançades amb els diners de tota la ciutadania.

MIGUEL GARCÍA: En el teu article a [El País](#) dius que potser "siempre es más fácil avergonzarse de los alumnos que de nosotros mismos como docentes a la hora de medir el supuesto sindióis de la educación". Creus que hi ha una manca de debat respecte a aquest tema i falta de responsabilitat del col·lectiu docent?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Sí, el professorat és un col·lectiu que no fa autocrítica, que acostuma a veure tots els mals de l'educació en l'alumnat, en les famílies, en el currículum, en l'administració, valgui la redundància, víctima del victimisme... i sovint hi ha professorat que no hauria de dedicar-se a aquesta professió. És poc, però prou sorollós com per fer molt de mal al sistema educatiu o per frustrar vocacions del nostre alumnat. A nosaltres, a secundària, se'ns forma com a matemàtics, físics, historiadors o filòsofs i això no implica que siguem automàticament bons docents. Arribem a les aules sense saber res de didàctica, de psicologia de la instrucció o de l'educació, en molts casos amb un analfabetisme emocional manifest que impossibilita treballar amb material tan fràgil i sensible com els i les adolescents. Una persona pot saber molta filosofia i tenir unes aptituds nul·les per a la docència, o zero intel·ligència emocional per a tractar, ensenyar i educar, a adolescents, material inflamable com pocs.

MIGUEL GARCÍA: També critiques el saber "enciclopèdic" de l'educació, el fet d'acumular saber ens fa, precisament, ignorants... Per què?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Perquè saber sense entendre, un aprenentatge memorístic sense un aprenentatge significatiu, ens aboca a ser lloros, no estudiants. Això no vol dir que no s'hagi de retenir en la memòria allò que estudiem, vol dir simplement que hem d'aprendre significativament allò que estudiem, allò que per força també hem de memoritzar. És

important saber què pot entendre un/a estudiant en relació al desenvolupament cognitiu que li pertoca per la seva edat, ser conscient de quins són els seus coneixements previs i les seves representacions abans de desbordar-los i frustrar-los amb conceptes abstractes aliens a la seva edat. No es tracta de quantitat, sinó de qualitat i, ara que es parla tant de competències, hauríem d'entendre que simplement es tracta de que sapiguem per què serveix el que aprenem, i això només passa per un aprenentatge significatiu, amb una idea clara de la seva funcionalitat.

MIGUEL GARCÍA: Què en trobarem, a grans trets, en el teu llibre Finlàndia. Una apologia de l'educació (pública) del nostre país?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Una vacuna contra el fatalisme que domina la reflexions sobre l'educació del nostre país. No defenso que el nostre sistema educatiu sigui perfecte, tan sols vull recordar que no està tan malament, que l'alumnat no ha estat mai potencialment tan bo com avui dia, que l'escola no ha tingut mai tants recursos com ara i que amb l'optimisme de la voluntat podem vèncer el fatalisme de la raó i treure de l'alumnat el millor d'ells mateixos. Òbviament, la societat civil no pot demanar a l'escola la solució de tots els mals, com tampoc pot culpar-la de tots els mals dels nostres fills i de les nostres filles. L'escola sempre és millorable, però difícilment això serà possible des del fatalisme dominant o creient que l'escola és la panacea de tots els problemes de la societat. La escola ha de contribuir a la millora de la societat, però no ho pot aconseguir ella sola. L'alumnat només passa sis hores al dia als centres educatius i els dies tenen vint-i-quatre hores. El professorat no acompanya ni orienta als infants o als adolescents les vint-i-quatre hores del dia. La seva tasca no és ser també pare o mare o amic o col·lega de l'alumnat; la seva tasca és ser professorat, per instruir, per formar, i educar.

MIGUEL GARCÍA: En referència a la realitat educativa actual del nostre país, com et posicionen davant de la LOMLOE i la seva imminent aprovació? Com segueix aquest debat i les contestacions per part d'associacions, docents, etc.?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: No crec que la LOMLOE sigui massa diferent d'altres reformes educatives anteriors, tret de potser en la gibarització de les humanitats, en especial de la filosofia, que és un mal de llarga durada. Sovint les contestacions responen a interessos gremials, a la defensa de privilegis i no a la qualitat de l'educació. Però potser estaria bé que les autoritats educatives es preocupin més de dissenyar un currículum que formi persones que no a professionals. Les nostres vides son prou llargues com per primer esdevenir persones i després esdevenir professionals, especialistes. L'error potser de les reformes educatives és voler formar professionals, especialistes, massa d'hora, quan encara l'alumnat no sap què vol fer o ser.

MIGUEL GARCÍA: La filosofia queda mal parada en aquesta nova llei: desapareix de l'ESO ja que deixarà de ser optativa a quart i l'ètica es dilueix en la matèria anomenada Valors cívics i ètics (deixen l'ètica al final)... Sobre això també tracta el teu article a El País. A què creus que respon aquest redisseny dels estudis secundaris respecte a la filosofia?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: No crec que la filosofia quedi molt pitjor del que estava. La filosofia optativa de quart d'ESO es podia ofertar en funció de les línies del centre i sovint depenia de la potestat de les juntes directives la seva oferta. En relació als *Valors cívics*, sí és una pèrdua censurable, en especial quan es compara en com es garanteixen els drets religiosos en una escola laica i en un estat aconfessional, però també és veritat que sovint aquesta matèria anava a parar a mans de professorat de qualsevol altra àrea al que li manqués una hora per quadrar la seva dedicació horària.

Òbviament és una pèrdua que la filosofia no tingui presència a l'ESO o que els *Valors ètics* es redueixin a una representació simbòlica, d'un curs, però, honestament, no sé si hem sabut dotar de contingut i rigor a aquestes matèries mentre la seva presència era normativa. *Valors cívics* hauria de ser transversal i l'assignatura hauria de ser *Ètica*, como una branca específica de la filosofia, impartida per professorat de filosofia i vertebrada des de la filosofia. Costa d'entendre, certament, veient el llistat proposat d'optatives que no hi sigui la *Filosofia*, en especial tenint en compte la presència de l'estimulació del pensament crític en tantes competències a assolir en d'altres assignatures. Potser és prefereix formar ramats i no ciutadans i es dilueix l'esperit crític maquillant-lo de transversalitat competencial.

MIGUEL GARCÍA: Tu has estat professor de filosofia de secundària durant quasi 30 anys. Amb la perspectiva del temps, quins són els canvis substancials que destacaries pel que fa als continguts i a la manera de transferir coneixements? Ho pregunto pensant en la implantació dels projectes als centres i com això afecta també a la manera d'ensenyar la filosofia ja que en els projectes la figura del professor especialista es dilueix i això, sota el meu punt de vista, dificulta qualsevol transferència de coneixement (no només filosòfic).

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: En els 30 anys que he estat docent de filosofia no he viscut els canvis. Vaig començar l'any 1991 explicant uns autors i conceptes i he acabat al 2021 explicant els mateixos autors i conceptes. Una altra cosa és el treball per projectes on les disciplines es dilueixen en un objectiu sovint no massa clar, més pensant en gamificar que en aprendre. Es pot treballar transversalment i interdisciplinàriament per projectes; ja es feia en els crèdits de síntesi; i han de continuar existint matèries vinculades específicament a una disciplina i impartides per un especialista i, si cal que sigui l'especialista qui dissenyi un aprenentatge projectiu en el marc horari de la matèria. El mal no es aprendre projectivament o situacionalment. El mal és creure que el professorat sabem projectar sense formació prèvia i si això serà un èxit en mans de no especialistes. Confio, però, que es reclami dels projectes la codocència dels especialistes implicats en el procés d'ensenyament i aprenentatge.

MIGUEL GARCÍA: El debat sobre l'estat actual de l'educació ha escalat fins a l'educació superior. Es denuncien les condicions laborals (personal contractat, etc.), la quantitat de temps que dedicar a les tasques burocràtiques, els índex d'impacte en les publicacions i la seva rendibilitat... Tu ets actualment docent d'història antiga a la Universitat de Barcelona. Quin anàlisi fas, sumàriament, de l'educació superior?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: Doncs el mateix que faig de la secundària. Que no estem tan malament, la qual cosa no vol dir que no hi hagi mals endèmics, com la precarietat del professorat associat o l'avaluació de la producció científica, obsessionada pels índex de qualitat marcats pel món anglosaxó. Però no crec que la feina sigui extenuant. La Universitat ha d'entendre que es finança amb diners públics i que, per tant, tenim també un deute amb la ciutadania, tan pel que fa al rendiment de comptes com pel que fa a la transferència de coneixement. La Universitat ha de tenir també molt clar que el seu viver principal és la secundària i no pot viure d'esquenes a la secundària i sense saber què s'ensenya i com, als nostres Instituts.

MIGUEL GARCÍA: Et volia preguntar per la supervivència de la filosofia fora de les institucions. Jo observo que, per una banda que hi ha un interès general creixent per la filosofia (hi ha festivals, tertúlies, programes de ràdio i televisió...) i, per altre, s'elimina dels curricula –potser perquè s'ha mantingut i es manté només per representar un cert llegat de la tradició europea, no per un interès genuí en la formació filosòfica. Quina posició ocupa la filosofia en les nostres societats actuals sota el teu punt de vista?

MANEL GARCÍA SÁNCHEZ: En un món hiperespecialitzat el filòsof té un paper incert, entre d'altres coses perquè la filosofia acadèmica ha caigut en la mateixa hiperespecialització i ha desconnectat de la visió global i totalitzadora que podria ser útil per a la ciutadania. No sempre la filosofia sap explicar-se a una ciutadania que no té per què ser competent filosòficament. Només la transferència de qualitat, amb rigor, però divulgativa, acostarà la filosofia a la societat; i això, hi ha filòsofs i filòsofes al nostre país i fora que ho fan molt i molt bé. Desapareix del currículum perquè les autoritats educatives no li veuen funcionalitat en aquest món hiperespecialitzat, actitud que sorprèn perquè, alhora, encara es predica la seva suposada utilitat com a manual d'instruccions per a ser feliç o brúixola davant de la nostra desorientació vital. La funció de la filosofia, de la filosofia no acadèmica i especialitzada, ha de ser la d'oferir-nos una capsula d'eines conceptuals i emocionals que ens ajudi a qüestionar-nos sobre el perquè del tot plegat, la qual cosa no vol dir una actitud nihilista, i a trobar un sentit a la vida i a les nostres vides. La filosofia no serà el remei universal a les nostres inquietuds vitals, però segur que ens ajudarà a trobar el nostre lloc en el món i, mitjançant el pensament crític, a no conformar-nos amb el que hi ha, quan aquesta realitat és inapel·lablement imperfecte o millorable.

